

Jak se děti učí 5

Vývoj pojetí hodnot:
HODNOTY A MORÁLKA

Mravní a hodnotový vývoj dítěte je podle psychologů úzce provázán s vývojem intelektuálním (viz Piaget).

Lze jej také ukázat na vývoji mravního usuzování.

⇒ Děti přecházejí od sebestředného myšlení, kdy vše nahlíží ze svého hlediska, k takovému usuzování, které jim umožní postavit se na místo druhých. Teprve tehdy, když jsou schopny tohoto způsobu myšlení, jsou schopny i opravdového morálního usuzování.

J. Piaget – 2 stádia:

1. stádium heteronomní morálky – zhruba do konce mladšího školního věku (podle zralosti dětí) do 10-11 let:
 - dítě chápe autoritu dospělého jako naprosto legitimní, nepochybuje o oprávněnosti trestu
2. stádium autonomní morálky – zhruba starší školní věk a výše (11 let a výše)
 - dítě se osamostatňuje v mravním usuzování

L. Kohlberg - 3 stádia mravního vývoje (viz Fontana, s. 234):

⇒ I. stádium prekonvenční - předškolní věk;

(Piaget: předoperační stádium myšlení) – na počátku: amorální stádium (egocentrismus: dobré je to, co je dobré pro mne), posléze individualismus - hledání osobního prospěchu – odměna a trest („tržní“ přístup, dobrý čin se musí vyplatit)

1. etapa: zaměření na trest a poslušnost (chování se utváří zpevnováním – posilování a utlumování)

2. etapa: individualistická účelovost a výměna (správný čin se musí vyplatit) – dítě se chová k druhým dobře proto, že samo z toho něco má

II. stádium konvenční **(mladší a střední školní věk; 7-11 let)**

(Piaget: stádium konkrétních operací) – mravní jednání i hodnocení se podřizuje skupině (správný chlapec, hodná dívka); autorita a sociální pořádek jsou přijímány jako přirozená povinnost. Správné je takové jednání, které je schvalováno autoritou a je také přijímáno skupinou. Možnost rozdílného jednání pod veřejnou kontrolou a bez ní, význam veřejného mínění.

3. etapa - plnění požadavků autority a konformita („hodné dítě“)

4. etapa - řád a zákon (respekt k společenskému uspořádání a dodržování pravidel a zákonů, funguje svědomí)

I. stádium postkonvenční :12 let a výše;

(Piaget: stádium formálních operací) – jednání směřuje k nalezení „společné úmluvy“ ve vztahu k platným pravidlům (užitečnost a právo jednotlivce) a smysl pro povinnost a zákonnost (pravidla je často žádoucí měnit).

Nakonec (v nejvyšším stádiu) dospívá k univerzálním etickým zásadám (kategorický imperativ - Kant) „vyšší princip mravní“čiň tak, jak chceš, aby tobě činili druzí. Jedinec dokáže vidět za úroveň povrchní spravedlnosti a oprávněnosti (občanská neposlušnost).

5. etapa: společenská úmluva, smysl pro spravedlnost a zákonnost

6. etapa: univerzální etické zásady

Jak zjistit, ve kterém stadiu mravního vývoje se dítě nachází?

Kohlberg - metoda řešení mravních dilemat (tato metoda se však zaměřuje na mravní usuzování, nikoli na skutečné jednání a chování);

- jeho dilemata jsou spíše znepokojivá – negativně formulovaná. Např.:

Matka uzavře se svou dcerou Janou dohodu, že když bude celý týden umývat nádobí, bude pak v sobotu za to moci jít na diskotéku. Jana poctivě každý den umývá nádobí, ale když přijde sobota, matka jí oznámí, že si vše rozmyslela a že Jana na diskotéku jít nesmí. Jana ale tajně odejde z domu a na diskotéku jde; před odchodem to ale řekne své sestře Marii. Měla by to Marie říci matce?

Návod k řešení:

- ⇒ *Děti v 1. stádiu:* Marie by to matce měla říci, protože kdyby na to matka přišla, potrestá ji za to, že to neřekla.
- ⇒ *Děti ve 3. stádiu:* převáží vztah k autoritě nad obavami z trestu: Není správné, když děti mají před rodiči tajnosti.
- ⇒ *Děti v 5. stádiu:* pokud to Marie matce neřekne, podílí se na lži své sestry a lež je vždy mravně špatná, i když matka se také nezachovala správně, když porušila svůj slib Janě.
- ⇒ *Děti v 6. stádiu* se už řídí svými vlastními mravními zásadami a jsou různé možnosti řešení:
 - ⇒ • "dvě zla nedávají jedno dobro"
 - ⇒ • Marie by neměla zklamat matčinu důvěru, ať se děje cokoli
 - ⇒ • matka se nezachovala správně a Mariino mlčení je ze dvou zel to menší

Pozor! Úroveň morálního usuzování není zcela stabilní a může být u jednoho dítěte v různých situacích různá:

- ⇒ např. platí, že děti mohou měnit své hodnoty podle okolností, což znamená, že nedokážou své morální zásady zobecnit – např. považují za přijatelné:
 - ⇒ • zalhat učiteli, **ne však** svému nejlepšímu kamarádovi
 - ⇒ • podvádět při písemce ve třídě, **ne však** při veřejné zkoušce
 - ⇒ • ukrást něco v obchodě, **ale ne** rodičům

Príbehy s morálným obsahom s 4 typy situácií: agrese vůči osobě, agrese vůči věci, krádež a lež

Verze pro chlapce:

⇒ *Jednou o přestávce vzal Miloš tajně Pavlovi jeho novou obrázkovou knížku; moc se mu totiž líbila. Pavel se to ale dověděl a chtěl, aby mu ji vrátil. To ale Miloš nechtěl udělat, že prý mu ji nedá. Když se tedy Miloš nedíval, šel Pavel tajně k jeho lavici a vzal si jednu knížku, co tam ležela. Bylo to spravedlivé? Co bys dělal ty, kdybys byl Pavel? Co bys dělal, kdybys byl u toho?*

Verze pro děvčata:

⇒ *Představ si, že jste se školou na výletě a spolužačka ti vezme jídlo, které máš s sebou. Tys sice dobře viděla, že ti jídlo bere, ale než jsi stačila něco udělat, jídlo bylo snědené. Co bys dělala? Co bys dělala, kdyby jídlo snědla jiné spolužačce?*

Pozitivně vyznívající příběhy by mohly směřovat spíše k prosociálnímu jednání – např.:

⇒ *Kája cestou na oslavu narozenin uvidí svého kamaráda Honzu, který spadl z kola a potřebuje pomoc. Kája ale ví, že když se zastaví a pomůže, nestihne autobus a přijde o dort a zmrzlinu. Má Honzovi pomoci?*

⇒ Děkuji za pozornost.

⇒ Duben 2006